

Voor de meeste taalleerders is het geen probleem om dit schema en de bijbehorende vormen perfect te leren. Iets anders is het echter om een en ander ook toe te passen. Waarom kun je in het Nederlands schijnbaar net zo goed zeggen:

Morgen koop ik dat boek.

als

Morgen zal ik dat boek kopen?

En welk verschil is er tussen *Ik las een spannend boek*, *Ik had een spannend boek gelezen* en *Ik heb een spannend boek gelezen*? Vooral het verschil tussen de onvoltooid verleden tijd (imperfectum) en de voltooid tegenwoordige tijd (perfectum) is voor veel tweede taalleerders een volstrekt mysterie. Het probleem is m.i. dat aspectualiteit en temporaliteit hier door elkaar lopen. Dit vormt vooral bij het vertalen vanuit het Tsjechisch in het Nederlands en omgekeerd een veel groter probleem dan meestal wordt toegegeven.

Het probleem komt overigens ook voor in veel andere talen. Gymnasiasten zullen zich wellicht de vertaling van de *aoristus* in vergelijking met het imperfectum en perfectum in het Oud-Grieks herinneren. In de moderne talen kan de Engelse aspectualiteit met vormen als *I've been trying to work* (Ik heb geprobeerd te werken, ik probeerde te werken, ik was bezig te proberen te werken – geen van drieën komt echt precies met de Engelse uitdrukking overeen) de nodige vertaalproblemen opleveren. Hier zal ik me echter beperken tot het Nederlands als West-Germaanse taal en het Tsjechisch als West-Slavische taal, de talen waar mijn eigen studenten mee te maken hebben.

Definitie van aspectualiteit

Wat precies *aspectualiteit* is, is niet eenduidig. In de Slavische talen wordt het *aspect* traditioneel gezien als een *morfologische* categorie. De Tsjechische term voor *aspect* is *vid*, letterlijk *gezichtspunt* of *zienswijze*.⁷ In de beide academische standaardgrammatica's van de hier te vergelijken talen – het Nederlands en het Tsjechisch – worden de volgende definities gegeven. De *Mluvnice češtiny*, de academische Tsjechische spraakkunst, omschrijft het *aspect* als volgt⁸:

Onder *aspect* wordt het morfologisch-lexicale niet-geconjugeerde middel van het werkwoord verstaan dat een onderdeel vormt van de reflectieve functie van het werkwoord. Gezien zijn karakter staat het *aspect* op de grens van grammatica en lexicon en wordt daarom gewoon-

⁷ *Vid* komt van het werkwoord *vidět* dat *zien* betekent. Als substantief kan het ook *zichtbaar* spoor betekenen, zoals bijv. in *Po uprchlíku není ani vidu, ani slechu* (Er is geen spoor van de vluchteling te bekennen, vb. in Hugo Siebenschein e.a.: *Tschechisch-deutsches Wörterbuch II. P-Ž* (Praha: SPN 1986³), p. 690. Vgl. ook Verkuyl 1993: 268, die *vid* vertaalt met *appearance* of *view*.

⁸ Jan Petr e.a. (red.): *Mluvnice češtiny 2* (Praha: Academia, 1986), p. 179 (mijn vertaling).